

TARTU MÖLISEB

PORNOTEADUS

30PILUSS / OKTOBER 2015

Porno on kultuur —
kultuur on porno

INDREK GRIGOR

ILLUSTRATSIOON: TAAMI OOLBERG

Porno on kultuur – kultuur on porno

Indrek Grigor

Ühes juhuslikus vestluses väitis hea kolleeg, et Ameerikas, kus puudub riiklik kultuurirahastamine, olla pornotööstusel erakordselt oluline roll sõltumatu kultuuri toetajana. Mul ei ole õnnestunud või, mis siin salata, ma ei ole väga üritanudki sellele väitele kinnitust leida. Ainus „juhtum”, mis ilmselt kõigile headele lugejatele on juba pähe karanud, on ulmekirjanik Kilgore Trout Kurt Vonneguti raamatus „Tšempionide eine”, kelle lühijutud ilmusid pornoajakirjades piltide vahelise ruumi täitena.

Kuid olgu pornotööstuse rahalise toetusega kultuurile kuidas on, pornograafia ise on vaieldamatult erakordselt oluline osa kultuurist. Üks juhuslik artikkel, kus ajakirjanikust kolleeg seda tõsiasja näitega põhjendada üritas, tuli lagedale väitega, et porno vaatajaid olla rohkem kui Netflix'i vaatajaid. Viimane tõestab minu arvates küll eelkõige Netflix'i pakutava meelelahutuse kvaliteeditust kui midagi muud. (Kuigi ennekõike on see lihtsalt absurdne paralleel, mille faktilise kõlbulikkuse kohta käibib hinnang **ajakirjanduslik**).

Pornograafia on kunstilise tekstina võrdlemisi väärtusetu, pornofilmi süžee struktuuris on veel vähem uurimisväärset kui muinasjutus, ent samas on porno kultuurilooliselt erakordselt mõjukas: näiteks rõhutavad tehnoloogiaajakirjanikud, et **virtuaalreaalsuse võidukäigu määrab see, kas pornotööstus võtab selle kasutusele – nii nagu see tingis VHSi võidukäigu.**

Porn Studies

2014. aasta kevadest hakkas Suurbritannias ilmuma rahvusvahelise autorkonnaga ajakiri **Porn Studies**, mida võiks eesti keelde tõlkida kui Pornoteadus. Tegemist on eelretsenseeritud ehk akadeemilise „kontrolli” läbiva ajakirjaga.

Time'is ilmunud retsensioon ajakirja esimesele numbrile algab väitega, et **kui tahate oma akadeemilist ajakirja müüa, siis pühendage see pornole ja tehke tasuta kättesaadavaks.** Kindlust ajakirja tõsiseltvõetavuse kohta lisab asjaolu, et selle on kirjastada võtnud Routledge – üks maailma juhtivaid teaduskirjastusi.

Pornoteaduse ajakirja ellukutsumise ühe põhjusena tuuakse asjaolu, et kultuuriteadus on pornograafiat tänini täielikult ignoreerinud. Viimast tõestab seik, et mõiste porn-studies ainsaks vastuseks Wikipedias on käesolevas artiklis kõne all olev ajakiri.

Kuid võib uskuda, et nüüd on džinn lõpuks pudelist väljas ja nagu teravmeelselt täheldati The Guardiani artiklis, mis järgnes teatele pornoteaduse ajakirja ilmuma hakkamisest: kui hakkab ilmuma ajakiri, siis varem või hiljem järgneb selle õppetool mõnes **ülikoolis**. (Tänini on see tõenäoliselt olnud peidetud seksuaalsuse uuringute või muu taolise varju.) Suurem osa pornograafiat siiani ümbritsenud diskussioonist keskendub porno pahelis-

usele ja esitab küsimuse, kui ulatuslik on porno võimalik demoraliseeriv mõju ühiskonnale. Ning paratamatult keskendub Pornoteaduse ajakirja ilmuma hakkamisega kaasnenu diskusioon ennekõike **sellele**.

Üldiselt näib valitsevat vaikiv kokkuleppe, et pornograafia on halb, ning selle uurimist mingis muus võtmes kui kahjulik mõju tarbijate käitumisele tõlgendatakse pikemata kui katset pornograafiat normaliseerida.

Siinkohal on oluline rõhutada, et niisugune ühiskondlik kokkulepe ei ole midagi pretsedendit. Sarnasel viisil on hukka mõistetud näiteks rassism, kuid see ei tähenda, et rassismi kui nähtust ja selle jälge ühiskonnas ja kultuuris laiemalt ei uuritaks.

Heaks näiteks selle kohta on postkolonialismi mõiste, kus imperialistliku territooriumihõlvamise praktikast tähistav kolonialism on eesliite post-lisamisega muudetud mitte ainult vastuvõetavaks, vaid ka erakordselt mõjukaks akadeemiliseks distsipliiniks, mis uurib kolonialismi ideoloogilist ajalugu, juhtides sealjuures tähelepanu väga ootamatutele asjaoludele. Nii näiteks on eestlaste enesemääratlemine rahvusena nii nagu kogu rahvusiigi kontseptsioon kolonialistliku iseloomuga arusaam, mida saksa kolonisaatorid meile mitte peale ei surunud, vaid mille me ise oma initsiatiivil neilt üle võtsime. Kalevipoja ilmumine oli rahvuslik suursündmus, ent samal ajal ka erakordselt mõjukas enesekolonialistlik tegu.

Mida uurib pornoteadus

Mõjuka Sloveenia filosoofi Slavoj Žižeki „kuulus” teadmiste teooria sätestab neli viisi millegi teadmiseks. Esiteks teadaolev teadaolev (known knowns) – asjad, millest me teame, et me neid teame. Teiseks teadaolev mitteteadaolev (known unknowns) – asjad, millest me teame, et me neid ei tea. Kolmandaks mitte teada olev mitteteadaolev (we don't know we don't know) – asjad, millest me isegi ei tea, et me neid ei tea. Ning neljandaks teadaolev mitteteadaolev (unknown knowns). Need on asjad, millest me ei tea, et me neid **teame**. See viimane, nimelt teadaolev mitteteadaolev, on see, mille teadvustamisele on keskendunud parem osa tänapäevasest humanitaarteadusest.

Pornoteaduse hetkeolukorda võiks kirjeldada järgmiselt: me ei tea, kuidas ja mida porno ühiskonnas teeb, aga me teame, et teeb.

Kvartaalselt ilmuvat pornoteaduse ajakirja on praeguseks 10 numbrit, mis on kõik tasuta **kättesaadavad**. Neid lehitsedes hakkab silma, et pornot käsitletakse ennekõike sotsioloogilise (tarbija käitumine, tööjõupoliitika), mitte kultuurilise või minugipoolest kunstilise tekstina.

Porno ühiskondlik demüstifitseerimine on loomulikult hädavajalik. Rääkides pornograafiast kui ühiskondlike haiguste põhjusest ja viidates sellele, kuidas teismeliste poiste pornotarbimine vääristab nende seksuaalkäitumist (anaalvahekord, näkku onaneerimine, grupivägistamine ja muud ebanormaalsed(!) praktikad) ning mõjutab omakorda tüdrukute käitumist (raseerimine, rindade suurendamine jne), on väga oluline küsida,

millal, miks ja kuidas muutus „enesestmõistetavaks” väide, et ühed või teised praktikad on tavapärased ja/või probleemsed ning et porno on täiel määral ja küsimusteta nende põhjuseks.”

Kusjuures see küsimus ei sisalda väidet, et nii ei pruugi olla, vaid viitab vajadusele välja selgitada, kust tuleb see avalikku arvamust valitsev teadmine, et nii on.

Samas olen mina pornoteaduse hetkeseisus, vaadates kõnealust ajakirja selle koondpildina, natuke pettunud, sest mind huvitab märksa rohkem porno kui mitte kunstiline, siis kultuuriline roll.

Kui sotsioloogias ollakse keskendunud porno kahjulikule mõjule, siis kunstiteaduses ollakse keskendunud porno amoraalsusele – kas teos tuleb keelata, kas see riivab modelli ja/või vaataja eneseväärikust, milline roll on autori vastutusel jne.

Selle asemel tuleks aga uurida pornot kui massikultuuri nähtust. Kõrge ja madala mõistet pornograafias. Seda, kuidas peegelduvad pornos laiemad ühiskondlikud protsessid, näiteks rahvusküsimus, ühiskondlikud rollid. Kuidas suhestub porno kultuuritööstusega üldisemalt – Marveli universum vs. Playboy impeerium jne. Kuid miks ka mitte ikkagi porno kui kunstiline tekst – näiteks, kuidas adapteerib porno kirjandust. Alice Imedemaal on ilmselt kõige populaarsem kirjanduslik tegelane (puhas spekulatsioon). Kuidas ja millal see trend algab ning kuidas on ajas muutunud?